

ANNA CETERA-WŁODARCZYK • ALICJA KOSIM

Polskie przekłady Shakespeare'a w XIX wieku

Część I • Zaroby, strategie, recepcja

Warszawa 2019

IV. Adam Gorczyński (1805–1876)

Romeo i Julia (1885)

Sylwetka tłumacza

Adam Gorczyński (1805–1876) był ziemianinem, autorem dramatów i innych drobnych utworów literackich, tłumaczem. Przełożył tylko jedną sztukę Shakespeare’a – *Romea i Julię*^[1]. Fragment przekładu został opublikowany w 1843 r., całość ukazała się pośmiertnie w 1885 r. w wydanych staraniem rodziny dziełach zebranych Gorczyńskiego. Do publikacji dramatu doszło więc z dużym opóźnieniem wobec domniemanego czasu powstania, po ukazaniu się kilku innych propozycji przekładowych tej tragedii.

Adam Gorczyński urodził się w Tarnowie, studiował we Lwowie i w Wiedniu, gdzie doskonalił się w administracji i zarządzaniu, a także w malarstwie pejzażowym. Osiedł w majątku Nowe Dwory w okolicach Wadowic, potem przeniósł się do Brzeźnicy, gdzie zmarł, pozostawiając wiele prac w rękopisie. Do wydania jego prac doprowadził syn Bronisław (1846–1911).

W latach 1835–1845 Gorczyński współpracował z czasopismami lwowskimi („Rozmaitości”, „Dziennik Mód Paryskich”), wielkopolskimi („Przyjaciel Ludu”, „Tygodnik Literacki”, „Orędownik Naukowy”) i warszawskimi („Rozmaitości Warszawskie”, „Muzeum Domowe”, „Biblioteka Warszawska”)^[2]. Ogłaszał poezje (liryki, bajki, legendy), opowiadania i powieści

^[1] Cf Wiktor Hahn, „Adam Gorczyński” [w:] *Polski słownik biograficzny*, T. 8, Polska Akademia Umiejętności, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1990, s. 295; Karol Estreicher, „Adam Gorczyński” [w:] *Bibliografia polska*. T. 2, Towarzystwo Nauk. Krakowskie Kraków 1870–2007, s. 100–102; „Adam Gorczyński” [w:] *Bibliografia literatury polskiej „Nowy Korbut”*, Irmina Słowińska, Stanisław Stupkiewicz (red.), T. 8, *Romantyzm: hasła osobowe A–J*, uzupełnienia, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1968, s. 402–404; Anna Polakowska, „Adam Gorczyński” [w:] *Dawni pisarze polscy od początków piśmiennictwa do Młodej Polski: przewodnik biograficzny i bibliograficzny*, T. 1, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2000, s. 347–348. Istnieją pewne wątpliwości co do daty urodzin Adama Gorczyńskiego. W niektórych źródłach przesuwają ją na rok 1801 lub 1802, cf omówienie rozbieżności [w:] Maria Reyówna, *Adam Gorczyński – materiały biograficzne*, „Polonista” 1960, nr 10/11, s. 63–79.

^[2] Cf Józef Bachórz, „Adam Gorczyński (1805–1876)” [w:] *Literatura krajowa w okresie romantyzmu 1831–1863*, Maria Janion, Bogdan Zakrzewski, Maria Dernałowicz (red.), T. 1, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1975 (s. 869–886), s. 870.

historyczne, wreszcie dramaty. Jego eklektyczna twórczość opierała się na znanych konwencjach sentymentalnych, uzupełnionych elementami hagiografii, grozy i gawędy szlacheckiej. W latach 1844–1853 niektóre jego dramaty wystawiano w Krakowie i we Lwowie^[3]. Jak podkreśla się w notach biograficznych:

Mimo rozległych kontaktów nie wiązał się jednak trwalszymi nićmi z żadnym ugrupowaniem literackim ani »stronnictwem« politycznym. Z reguły też nie wdawał się w spory i polemiki swojego czasu. Własną orientację życiową opierał na idei solidaryzmu klasowego i programie organicznikowskim^[4].

Tłumaczył niewiele, wybierał jednak wartościowe utwory z literatury czeskiej (np. Václava Hanka), niemieckiej (Johanna Wolfganga von Goethego, Leona Schillera) i angielskiej (Williama Shakespeare'a).

Zapamiętany został głównie jako malarz akwarelowy i olejny, pejzażysta, autor kilkuset obrazów ukazujących piękno Galicji, a zwłaszcza Podhala^[5]. Namalował m.in. *Widok na Tatry i Nowy Targ* – najrozleglejszą i największą panoramę Tatr przed 1870 rokiem^[6]. Po 1855 r. to właśnie malarstwu i krytyce artystycznej poświęcił najwięcej uwagi, zyskując rozpoznawalność jako artysta i krytyk.

Gorczyński prowadził też aktywną i wielkoduszną działalność społeczną i organizacyjną, angażując się w prace rozmaitych stowarzyszeń i komitetów, a także oferując rodzaj mecenatu młodym artystom. Po śmierci podkreślano wielką życzliwość Gorczyńskiego:

zasłużył sobie na serdeczne wspomnienie nie tylko jako pisarz, ale i jako człowiek.

^[3] „W l. 1844–53 niektóre jego dramaty (m.in. *Zbydowscy, Anglik, Francuz, Włoszka, Bajbuza, Esterka, Detaksacja*) cieszyły się powodzeniem, zwłaszcza na scenie krakowskiej, a także lwowskiej”, W. Hahn, „Adam Gorczyński”..., s. 295.

^[4] J. Bachórz, „Adam Gorczyński (1805–1876)”..., s. 870.

^[5] *Cf ibidem*, s. 871.

^[6] Obraz obecnie znajduje się w Sali Reprezentacyjnej ratusza w Nowym Targu, *cf* <http://www.artinfo.pl/aukcje/adam-pseud-jadam-z-zatora-gorczynski/widok-na-tatry-i-nowy-targ-lata-1837-1850> [20.3.2018]. *Cf etiam*: artykuł o recepcji malarstwa Gorczyńskiego: Roman Kucharczyk, *Adam Gorczyński z Górki (Jadam z Zatora): literat, artysta-malarz, społecznik*, „Małopolska” 2012, T. 14, s. 115–129.

Zawsze czynny, gorąco zajmujący się wszystkim, co miało znaczenie podnioslejsze w kraju, skromny i pracowity, wyrozumiały najmniej dla siebie, a najwięcej dla innych, umiał sobie zaskarbić szacunek tych, co go bliżej znali, a często nawet i wdzięczność, bo był nie tylko czynnym, ale i uczynnym. Do ostatniej chwili życia pracował (...)^[7].

Strategia przekładu

Przekład Gorczyńskiego należy do inicjalnych przekładów Shakespeare'a, powstających w czasach wciąż niestabilizowanej normy przekładowej i usilnych poszukiwań rozwiązań prozodycznych, najwierniej oddających angielski wiersz wolny, a jednocześnie atrakcyjnych dla teatru. Rymowany jedenastozgłoskowiec Gorczyńskiego jest zarówno innowacyjny (z uwagi na nowe metrum), jak i regresywny (z uwagi na zachowanie rymów). Przede wszystkim jednak, wybierając fragmenty do publikacji, Gorczyński eksponuje sentymentalne monologi kochanków, tym samym unikając konfrontacji z trudnymi partiami tekstu, nasyconymi grą słów lub rubasznym humorem. Publikowane fragmenty ukazały się bez tekstów towarzyszących, opatrzone jedynie uwagą, że tłumacz ma gotowy cały przekład. Z kolei przekład ogłoszony przez rodzinę z rękopisu w 1885 r. nie jest kompletny: brakuje końcówki Sceny 4 w Akcie I, w tym monologu Merkucja (w przypisie informacja „Z rękopisu karta wydarta”^[8]). W niektórych miejscach istnieją też drobne różnice stylistyczne między ogłoszonymi wersjami, o trudnej do ustalenia proveniencji.

W sensie materialnym Gorczyński nie był uzależniony od żadnej formy mecenatu. Zarówno działalność przekładowa, jak i późniejsza publikacja tłumaczenia wynikały z usytuowania rodziny i jej poczucia wartości literackiej.

Recepcja przekładu

Przekład *Romea i Julii* pióra Gorczyńskiego nigdy nie został poddany ocenie krytycznej. Zakres i czas publikacji przekładu zdecydowały o jego usytuowaniu

^[7] [Nekrolog Adama Gorczyńskiego], *Zagraniczna*, „Tygodnik Ilustrowany” 1876, nr 23 (s. 355, 358), s. 355.

^[8] [William Shakespeare], *Romeo i Julia*, *Tragedia Shakespeare'a*, tłum. A. Gorczyński, „Dziennik Mód Paryskich” 1843, nr 16, s. 126.

poza głównym nurtem recepcji Shakespeare'a w przekładzie. Od początku też dość chłodno odnoszono się do pozostałej twórczości literackiej tłumacza. Ganiono styl prozatorski („słaby, zaniedbany, bez polotu i jędrności”), choć odnotowywano też pewne powodzenie wśród czytelników, którego dowodem były reedycje powieści lub przekłady na inne języki⁹¹. Przekład rzuca ciekawe światło na pierwotną wrażliwość literacką artysty, którego głównym obszarem aktywności twórczej stało się ostatecznie malarstwo.

Przekład Adama Gorczyńskiego nigdy nie był wznawiany, nie trafił też na scenę teatralną.

Bibliografia przekładów

[William Shakespeare], *Romeo i Julia. Tragedya w 5-ciu aktach*, tłum. Adam Gorczyński [w:] Adam Gorczyński, *Dramata, Serya druga*, B. Gorczyński (W.L. Anczyc), Kraków 1883, s. 290–447.

[William Shakespeare], *Romeo i Julia, tragedia w 5ciu aktach*, tłum. A. Gorczyński [w:] Adam Gorczyński, *Dramata, Serya druga*, nakł. B. Gorczyńskiego, druk. W. L. Anczyca, Kraków 1885, s. 289–447.

Przekłady cząstkowe

[William Shakespeare], *Romeo i Julia, Tragedia Shakespear'a*, tłum. A. Gorczyński, „Dziennik Mód Paryskich” 1843, nr 16, s. 126–128 [Akt II, Scena 6, Akt III, Scena 2].

⁹¹ Cf Piotr Chmielowski „Adam Gorczyński” [w:] *Wielka Encyklopedia Powszechna Ilustrowana*, T. 25–26, nakład i druk S. Sikorski, Warszawa 1900, s. 394–395. Podobna opinia [w:] Cezary Biernacki, „Adam Gorczyński” [w:] *Encyklopedyja Powszechna [S. Orgelbranda]*, T. 10, Nakład, Druk i Własność S. Orgelbranda Księgarza i Typografa, Warszawa 1862 (s. 227–228), s. 228: „Prace Gorczyńskiego były po czasopismach bardzo poszukiwane i czytowane (...) dla swej prostoty stylu i obrazowań swojskich, serdecznych, naturalnych. Obok trafności spostrzeżeń, obok silnej, głębokiej myśli, obok znakomitego władania językiem, widne częstokroć u Gorczyńskiego zaniedbanie stylu, zaniedbanie nieraz rażące, która to wada ujmuje znakomicie wartości dziełom scenicznym, napisanym z niezaprzeczoną talentem i poetyckim namaszczeniem”.